

נופלים ברווח: מדינת הרווחה, מוגבלות וזהויות מצטלבות

נילי ברויאר, ד"ר רוני הולר, ד"ר שגית מור

זרם בכנס אספנט ה-11 - הצטלבותיות ומדינת הרווחה: זהות אתנית, מעמדית ומגדרית

בעשורים האחרונים התפיסה הרווחת במדינות המערב, הרואה במוגבלות עניין פרטי, רפואי וטרגי, מאותגרת על ידי תפיסה חלופית הרואה במוגבלות תופעה רבת פנים, המתעצבת על ידי גורמים היסטוריים, תרבותיים, כלכליים ופוליטיים. ההנחה של אותה תפיסה חברתית-ביקורתית היא כי מצבם ומיקומם של אנשים עם מוגבלויות בחברה, אינו רק תוצר של מצבם הבריאותי אלא גם ובעיקר של המערכות החברתיות הסובבות אותם. סדר היום של התפיסה החברתית-ביקורתית של המוגבלות מבקש לחשוף את אותה הבנייה חברתית, כלומר את האופן בו השוני הגופני והנפשי של אנשים עם מוגבלויות מעוצב לכדי משמעות והיררכיה כלכלית, תרבותית ופוליטית. בנוסף, הגישה הביקורתית דורשת הבנה כיצד מערכות דיכוי שונות משפיעות ומעצבות את המוגבלות כתופעה מרובת מימדים של הצטלבויות. לדוגמה, המחקר הביקורתי העכשווי מכיר במוגבלות כקטגוריה שקשורה בעוני, בזיהום סביבתי ובהעדר תשתיות ולצד זאת מהווה גם מנגנון שליטה, הדרה והכפפה שלאוכלוסיות מוחלשות.

מערכת חברתית בולטת בה מתרחשת תדיר אותה הבניה חברתית של המוגבלות הנה מדינת הרווחה. התפיסה החברתית-ביקורתית, אשר מבחינה דיסציפלינרית מכונה "לימודי מוגבלות", החלה אט אט לבחון את השפעת מדינת הרווחה על אנשים עם מוגבלויות. בחינה זו, העושה שימוש בכלים אנליטיים אשר צמחו בתוך לימודי מוגבלות ושדות ביקורתיים מקבילים, מאפשרת לנו להצביע על האופנים השונים בהם מדינת הרווחה שימשה לאורך ההיסטוריה לא רק כגורם פרוגרסיבי ומיטיב אלא גם כגורם מרבד ומדיר; כלומר כגורם שתרם בעצמו להבניית תופעת המוגבלות ולהצטלבותה עם קטגוריות נוספות כגון מעמד, גזע, אתניות, לאום, דת, מגדר ומיניות. יתרה מכך, השימוש ב"משקפיים" האנליטיים של לימודי מוגבלות מאפשר לנו לבחון לא רק את מקומם של אנשים עם מוגבלויות בתוך מדינת הרווחה, אלא גם לחשוב מחדש על מדינת הרווחה, מטרותיה ומושגי יסוד הכרוכים בה.

מטרתו של הזרם היא לבחון את היחסים המורכבים הללו שבין מדינת הרווחה הישראלית לאנשים עם מוגבלויות, על תהליכי ההדרה וההכלה שלהם תוך כדי הכרה בהצטלבויות של המוגבלות עם קטגוריות זהות נוספות. בחינה זו תעשה תוך שימוש בנקודת המבט של לימודי מוגבלות והגישה החברתית-ביקורתית ותוך התמקדות במגוון תחומי מדיניות חברתית. באופן קונקרטי יותר, במוקד הזרם המוצע יעמדו שני הנושאים המרכזיים הבאים:

נושא 1: בין הכרה לחלוקה מחדש של משאבים:

נושא זה יעסוק במתח שבין הכרה (recognition) לחלוקה מחדש של משאבים (redistribution) בהקשר של מוגבלות. לאורך השנים, נהוג היה לראות במדינת הרווחה כאחראית על חלוקה מחדש של משאבים, בין השאר באמצעות מערכת הביטחון הסוציאלי. בעקבות חוקרים שונים,

בכל שאלה ניתן לפנות למייל espanet2020il@gmail.com

הועדה המדעית

יו"ר - חלי בוזחיש-ששון
המכללה האקדמית אשקלון

יו"ר - ד"ר נדב פרץ-
ויסודובסקי
המכללה האקדמית אשקלון

ד"ר רנא אסעיד
האוניברסיטה העברית

ד"ר רעות ריינה בנדריהם
המכללה האקדמית ספיר

פרופ' אורלי בנימין
אוניברסיטת בר אילן

ד"ר דניאל גוטליב
המוסד לביטוח לאומי

ד"ר מוטי גיגי
המכללה האקדמית ספיר

פרופ' ג'וני גל
האוניברסיטה העברית

פרופ' תמר הגר
המכללה האקדמית תל חי

פרופ' שרית הלמן
אוניברסיטת בן גוריון

ד"ר ניסים כהן
אוניברסיטת חיפה

ד"ר חנה כץ
המכללה האקדמית אשקלון

ד"ר גל לוי
האוניברסיטה הפתוחה

ד"ר מיה לביא אג'אי
אוניברסיטת בן גוריון

פרופ' מנחם מוניקנדם
המכללה האקדמית אשקלון

פרופ' פנינה מוצפי האלר
אוניברסיטת בן גוריון

ד"ר מירב משה גרודופסקי
המכללה האקדמית ספיר

ד"ר סיגל נגר-רון
המכללה האקדמית ספיר

פרופ' ורדה סוסקולני
אוניברסיטת בר אילן

ד"ר גיא פלדמן
אוניברסיטת תל-אביב

פרופ' אפרת שהם
המכללה האקדמית אשקלון

פרופ' רחל שרעבי
המכללה האקדמית אשקלון

הועדה המדעית

יו"ר - חלי בוזחיש-ששון
המכללה האקדמית אשקלון

יו"ר - ד"ר נדב פרץ-
ויסודובסקי
המכללה האקדמית אשקלון

ד"ר רנא אסעיד
האוניברסיטה העברית

ד"ר רעות ריינה בנדריהם
המכללה האקדמית ספיר

פרופ' אורלי בנימין
אוניברסיטת בר אילן

ד"ר דניאל גוטליב
המוסד לביטוח לאומי

ד"ר מוטי גיגי
המכללה האקדמית ספיר

פרופ' ג'וני גל
האוניברסיטה העברית

פרופ' תמר הגר
המכללה האקדמית תל חי

פרופ' שרית הלמן
אוניברסיטת בן גוריון

ד"ר ניסים כהן
אוניברסיטת חיפה

ד"ר חנה כץ
המכללה האקדמית אשקלון

ד"ר גל לוי
האוניברסיטה הפתוחה

ד"ר מיה לביא אג'אי
אוניברסיטת בן גוריון

פרופ' מנחם מוניקנדם
המכללה האקדמית אשקלון

פרופ' פנינה מוצפי האלר
אוניברסיטת בן גוריון

ד"ר מירב משה גרודופסקי
המכללה האקדמית ספיר

ד"ר סיגל נגר-רון
המכללה האקדמית ספיר

פרופ' ורדה סוסקולני
אוניברסיטת בר אילן

ד"ר גיא פלדמן
אוניברסיטת תל-אביב

פרופ' אפרת שהם
המכללה האקדמית אשקלון

פרופ' רחל שרעבי
המכללה האקדמית אשקלון

ובראשם ננסי פרייזר, התגבשה הבנה כי לצד תפקיד מרכזי זה, מדינת הרווחה משפיעה רבות גם על ההכרה, קרי הכבוד והערך הסגולי של אוכלוסיות שונות. הבנה זו הובילה לקריאה לעצב את מדינת הרווחה באופן שיקח בחשבון הן את המימד החלוקתי והן את המימד ההכרתי שבה. במסגרת הרצאות הזרם נדון באופן בו מתח זה שבין הכרה לחלוקה מחדש בא לידי ביטוי בכל הקשור ליחסים שבין מדינת הרווחה הישראלית ואנשים עם מוגבלויות וזהויות מצטלבות. הרצאות אפשריות יעסקו בקצבאות ביטוח לאומי, תעסוקה, חינוך ועוד.

נושא 2: עצמאות, תלות ואוטונומיה במדינת הרווחה הישראלית

אחת הביקורות המרכזיות של לימודי מוגבלות הופנתה כלפי הדומיננטיות של מושג העצמאות וההבחנה הבינארית החדה שבינו לבין מושג התלות. על פי ביקורת זו, אשר נשענת על תובנות משדות ביקורתיים אחרים דוגמת זה הפמיניסטי, עצמאות לא רק שלא משקפת את החוויה האנושית השגרתית, אשר לרוב שקועה בתוך מערכות יחסים, אלא גם אינה צריכה לקבל עדיפות כאידיאל חברתי על פני אידיאלים אחרים, כגון תלות הדדית ותמיכה. ביקורת זו רלוונטית ביותר עבור אנשים עם מוגבלות, אשר לאורך ההיסטוריה נתפסו ככאלו שנכשלים מלעמוד באידיאל העצמאות. יתרה מכך, כישלון זה הוביל לעיתים קרובות לשלילת האוטונומיה שלהם, קרי היכולת לקבל שליטה משמעותית על חייהם. במסגרת הזרם נבקש לבחון את מדינת הרווחה מבעד למושגים אלו של עצמאות, ות אוטונומיה. הרצאות אפשריות יעסקו בנושא של טיפול סיעודי, משפחה, זכות הבחירה של צרכני שירותים, מוסדות, אפטרופסות ועוד.

את התקצירים להרצאות במסגרת הזרם יש להגיש [באתר ההגשה המקוון](#).

מבנה התקציר יכלול

נושא ההרצאה בעברית ובאנגלית
שמות המציגים. ות, תואר אקדמי ושיוך מוסדי, דוא"ל וטלפון
סוג ההצעה המוצעת (הרצאה, מושב, זרם או פוסטר)
תקציר בהיקף של עד 400 מילים הכולל- תיאור תמציתי של העבודה - רציונל/רקע, מטרות, ממצאים או המשגה, תרומה או מסקנות.
יש לציין בגוף התקציר שהוא מיועד לזרם